

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Ehdotus selkiyttää lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä ei ole riittävä turvaamaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten oikeutta tasapainoisen kasvuun ja kehitykseen. Jotta lain velvoitteet lastensuojelun sosiaalityöntekijälle toteutuvat, tulee mitoitus säätää alkuvaiheessa 30 lasta/ sosiaalityöntekijä ja jatkossa 25 lasta/ sosiaalityöntekijä. Lain toteutumiseksi tulee taata riittävä resurssi. Esimerkiksi lastensuojelulain velvoite lasten mielipiteen selvittämiseen edellyttää riittävää resurssointia.

Samalla työnantajan näkökulmasta mitoitus tuo rekrytointihaasteita ja edellyttää myös yhteistyötä sosiaalityön opetusta tarjoavien yliopistojen kanssa ja sosiaalityön aloituspaikkojen lisäämistä.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Esitys on linjassa meneillään olevan sote-uudistuksen kanssa, jossa tavoitteena on nopeuttaa hoitoon pääsyä mm. monialaisen, moniammatillisen arvion kautta ja sen tulisi koskea myös lastensuojelun piirissä olevia lapsia. Oikea-aikaisella ja oikeanlaisella avulla voidaan nopeuttaa lapsen/nuoren/perheen tilanteen selvittämistä ja vähentää vastaavasti lastensuojelun kustannuksia

sekä huolehtia mm. sosiaalityöntekijöiden jaksamisesta ja antaa heille apua lapsen tukitoimien järjestämisessä.

Terveystieteiden puolelta haluaisimme nostaa esille seuraavaa: jotta sijaishuollossa oleva lapsi/nuori/perhe saisi välittömän ja riittävän tuen mm. päihde- ja mielenterveyden ja neuropsykiatrian ongelmiin, pitäisi samanaikaisesti turvata tätä tukea tarjoavien terveydenhuollon toimijoiden riittävä resurssi. Siihen ei tässä lakiesityksessä oteta riittävästi kantaa. Jo tällä hetkellä lasten- ja nuortenpsykiatrialla ja lastenneurologialla on selkeä resurssipula ja esim. vaikeasti psykiatrisesti oireilevaa nuorta on mahdollisuus nähdä erikoissairaanhoidon hoitojakson aikana aivan liian harvoin. Jotta lakimuutosesityksen tavoitteiden on mahdollisuus toteutua käytännössä, olisi sijaishuoltoon kohdennettavaan toimintaan tarkoitettu resurssi turvattava myös päihde- ja mielenterveyden sekä neuropsykiatrian saralla työskenteleville terveydenhuollon työntekijöille. Myös tämä kustannus olisi huomioitava kustannusanalyysissä ja valtionavustuksissa.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Kyllä pääosin

Vapamuotoiset huomiot kohdasta 4

Ehdotus selkeyttää vireille tulon eroa erityisesti ilmoittajatahoille. Tällä hetkellä toteutuu jo sosiaalihuollon ensisijaisuus sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välillä. Haastetta aiheuttaa muiden palvelujen saatavuus, kuten perheen vanhemman palvelut ja vammaispalvelut.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

Ehdotus selkeyttää asiaa erityisesti asiakkaalle. Palvelujen päättymisestä tehdään johdonmukaisesti päätökset, mutta tiedoksiantoon liittyviä seikkoja on tarpeen tarkentaa.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Kyllä pääosin

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Turussa jo kehitetty omina palveluina perhekuntoutusta ja tehostettua perhetyötä ja palveluja on edelleen syytä kehittää. Moniammatillisen kuntouttavan tuen tarpeen arviointi ja järjestäminen edellyttää riittävän resurssoinnin turvaamista. Sosiaalityöntekijöille säädettävä asiakasmitoitus ja moniammatillisen työskentelyn lisääminen mahdollistaa tavoitteen toteutumista. Moniammatillinen työskentely edellyttää riittävien resurssien turvaamista laajalti.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Ajoittain vastaan tulee tilanteita, joissa perusopetus ei pysty räätälöimään opetusta haastavasti käyttäytyville nuorille. Vaikka muutoin löytyy lapselle sopiva sijoituspaikka, opetuksen järjestämisen vuoksi sijoitusta ei voida toteuttaa. Kuntouttava ote puuttuu perusopetuksesta ja se toteutuu ainoastaan yksiköissä, joissa on integroitu opetus. Sijaishuoltopaikka valitaan lapsen edun mukaisesti ja lapsen kuntoutus edellyttää moniammatillista osaamista varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

Ehdotukset tavoitteet ovat hyviä, laki turvaa yhteistyön. Yhteistyö on tärkeää, ettei sijaishuoltopaikkaa tarvitse muuttaa perusopetuksen tai varhaiskasvatuksen puutteen vuoksi. Kunnan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tulisi kehittää toimintatapojaan vastaamaan sijoitetun lapsen tarpeisiin. Tarvitaan kaikkien yhteinen näkemys sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen vastaamisessa. Sijaishuollon aikainen tuki tulee perustua näyttöön perustuviin menetelmiin.

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Tavoite vaativan sijaishuollon sääntelystä on tarkoituksenmukainen. Sääöksessä tulee määritellä tarkemmin vaativa sijaishuolto, erityisesti henkilöstön osaamisen ja henkilöstömitoituksen osalta. Henkilöstömitoitus tulee määritellä lainsäädännön tasolla.

Lisäksi sääöksellä on turvattava vanhemman tuki vaativan sijaishuollon aikana. Vanhemman tuen tarpeeseen tulee määritellä sijaishuoltoyksikön perhetyön osuus, mitkä ovat sijaishuoltoyksikön velvoitteet perhetyön osalta sekä perhetyöhön käytettävä resurssointi. Lisäksi tulee huomioida sijoitetun lapsen vanhemman muiden palveluiden saatavuus, erityisesti mielenterveys- ja päihdepalvelut.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

Nähdään hyvänä, että erityinen huolenpito ei ole rajoitustoimenpide, vaan tapa järjestää sijaishuoltoa. Esitys selkeyttää erityisen huolenpidon hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä.

Päätöksen erityisen huolenpidon järjestämisestä tekee sosiaalityöntekijä yhdessä moniammatillisen ryhmän kanssa. Ehdotuksessa päätöksentekoon liittyen lääketieteellinen arvio ei ole riittävän tarkkaan määriteltä. Terveystieteiden lausunnon kirjoittajalla tulee olla lapsen tilanteeseen erityisosaamista, mm. psykiatrilla tai neurologilla. Säädös terävöittää sitä, ettei psykiatrisen osastohoidon puutetta kompensoida erityisen huolenpidon jaksolla.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Kyseessä on tarpeellinen pidennys. Erityinen huolenpito tulee tällä hetkelläkin päätää heti, kun se ei ole enää tarkoituksenmukaista. Muutoksen myötä erityisen tärkeää on jakson päätteeksi tehtävä hoidon turvaaminen. Mikäli edellinen sijaishuoltopaikka irtisanotaan, jos erityisen huolenpidon jakso on pitkä, jatkokuntoutuksen turvaaminen on haasteellista. Muutos tulee lisäämään myös kustannuksia, mikäli asiakkaalla on päällekkäisiä hoitopaikkoja. Pienellä osalla sijoitetuista lapsista tilanne vaatii koko sijaishuollon ajan erityinen huolenpito-tyyppistä hoitojaksoa.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

Muutos tuo mahdollisuuden tarpeelliselle pidennykselle joissakin tilanteissa. Mahdollisuus pidempään erityisen huolenpidon jaksoon turvaa pysyvän muutoksen aikaan saamisen. Joidenkin lasten kohdalla nykyisen lain mukainen erityisen huolenpidon jakso ei ole ollut riittävä ja jaksoilla ei ole saatu pitkäkestoista vaikutusta. Joissakin harvoissa tilanteissa erityisen huolenpidon jakso on ainoa riittävä tuki lapselle. Jakson pidentyessä lainsäädännön tulee ohjata erityisen huolenpidon jaksolta siirtymistä pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaan. Säädöksessä tulee määritellä rakenteet, jotka tukevat turvallista siirtymää ja joilla erityisen huolenpidon jakson aikana saavutetut tavoitteet turvataan. Säädöksellä tulee velvoittaa myös sijaishuoltopaikkojen välistä yhteistyötä sen lisäksi, että korostetaan sosiaalityöntekijän veloitetta tiiviiseen tilanteen arviointiin.

Erytystä huomioita tulee kiinnittää siihen, että nykyinen erityisen huolenpidon resurssi ei riitä lain tultua voimaan. Tällä hetkellä kaikki erityisen huolenpidot paikat käytössä, lain valmistelussa huomioitava asia.

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

Ehdotuksessa esitetty henkilöstömitoitus on tarpeellinen. Mitoitus tulee suhteuttaa hoidettavien lasten tarpeisiin liittyen.

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

Lain voimaan astuessa erityisen huolenpidon paikoista tulee pulaa, koska osa nykyisistä yksityisistä palveluista jää pois. Kuntien oman toiminnan kehittäminen edellyttää panostusta kiinteistöjen rakentamiseen ja henkilöstöön, tällä hetkellä palveluun sopivia kiinteistöjä ei ole. Henkilöstön suhteen moniammatillisen osaamisen varmistaminen ja riittävä resurssointi vaatii investointeja.

Palveluntuottamiselle on luotava yhtenäiset kriteerit. Huomioitava myös valvonnan näkökulma, miten varmistetaan, että kustannukset eivät nouse rajattomasti ja palvelu noudattaa yhtenäisiä kriteerejä. Tiedossa ei ole merkittäviä eroja palvelun laadussa riippuen palveluntuottajasta.

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Säännökset rajoituksista toteuttavat hyvin lasten oikeuksia ja laki on perusteltu kattavasti lasten perus- ja ihmisoikeudet kannalta.

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Yhteydenpidon rajoittamiseen liittyen sijaishuoltoyksiköistä tukeudutaan sosiaalityöntekijän arvioon tilanteissa ja pääosin päätökset olleet hyvin perusteltuja. Joissain tilanteissa yksittäisiä muutoseikkavirheitä on ollut.

Säädökset toteuttavat tavoitteita, jos vastuusosiaalityöntekijä pystyy viivytyksettä arvioimaan päätöksen tarkoituksenmukaisuutta. Tämä edellyttää, että sosiaalityöntekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus reagoida riittävän ajoissa. Jotta vaatimus voidaan toteuttaa, edellyttää sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksen säätämistä riittävän alhaiseksi.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta. Tämä edellyttää, että sosiaalityöntekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus reagoida asiaan riittävän ajoissa. Jotta vaatimus voidaan toteuttaa, edellyttää sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksen säätämistä riittävän alhaiseksi.

66 § Henkilöntarkastus

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta.

68 § Kiinnipitäminen

Ehdotetut muutokset korostavat rajoitusta hoidollisena menetelmänä. Säädöksellä sijaishuoltoyksiköiden vastuuta henkilöstön koulutukseen asiassa tulisi painottaa. Lisäksi tulisi painottaa tiivistä yhteistyötä ja rakenteiden luomista, mihin rajoittaminen perustuu ja mitä sillä tavoitellaan.

Sosiaalityöntekijän arviointi edellyttää, että sosiaalityöntekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus reagoida asiaan riittävän ajoissa. Jotta vaatimus voidaan toteuttaa, edellyttää sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksen säätämistä riittävän alhaiseksi.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta. Erityisesti päihteiden käyttöön liittyen liikkumisvapauden rajoittamisen jatko voi olla perusteltu. Tilannetta arvioidaan aktiivisesti ja rajoitus lopetetaan, jos siihen ei ole tarvetta.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta, tarpeellinen ehdotus on, että henkilökatsastus on mahdollista tehdä auton välittömässä läheisyydessä. Ehdotus ei vastaa kaikilta osin käytännön tilanteisiin sijaishuollossa, esimerkiksi tilanteissa, joissa luvatta poistunut ja tavoitettu päihtynyt lapsi vastustaa palautumista yksikköön ja ei itse suostu siirtymään autoon. Säädöksestä puuttuu edelleen auton välittömässä läheisyydessä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön mahdollisuus saattaa lapsi autoon. Näissä tilanteissa lain tavoite jää saavuttamatta. Näihin tilanteisiin liittyen myös yhteistyötä poliisin kanssa tulisi säädellä tarkemmin lain tasolla.

70 § Eristäminen

Ehdotus ei vastaa kaikilta osin käytännön tilanteisiin sijaishuollossa. Enintään 4 tunnin eristäminen ei täysin vastaa käytännön tarpeeseen. Esimerkkinä pandemiatilanteet tai tilanteet, joissa luvatta laitoksesta poistunut lapsi pitää eristää vastaanottoyksikössä, kunnes voidaan hakea omasta sijaishuoltopaikasta. Eristäminen lopetetaan aina, kun ei ole tarvetta.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta, joissain tilanteissa mahdollisuus pidempään liikkumisvapauden rajoittamiseen tukee lain tavoitteen saavuttamista.

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädetyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

Päihdehoito ja -kuntoutus toteutuu ehdotuksen mukaan paremmin. Päihdehoidon laitoshoidon tulee määrittellä henkilöstöresurssoinnin ja henkilöstön koulutuksen osalta laissa tarkemmin. Jotta voidaan puhua päihdeyksiköstä, tulee määrittellä, minkä tasoinen yksikkö tulee olla ja miten päihdeosaaminen määritellään.

Ehdotus ei vastaa kaikilta osin käytännön tilanteisiin sijaishuollossa. Erityisesti itseä vahingoittavan, kuten viiltelevän, lapsen osalta hoito ei toteudu.

Täsmennystä toivotaan henkilöntarkastusta koskevaan kohtaan, miten eroaa ulkoisesta tarkastuksesta. Täsmennystä toivotaan, miten itsensä vahingoittamiseen tarkoitetut esineet saadaan tarkastettua lapselta ja voidaanko tarkastus tehdä lasta koskemalla.

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

Ehdotetut muutokset vastaavat tarvetta, tarpeellinen ehdotus on, että henkilökatsastus on mahdollista tehdä auton välittömässä läheisyydessä. Ehdotus ei vastaa kaikilta osin käytännön tilanteisiin sijaishuollossa, esimerkiksi tilanteissa, joissa luvatta poistunut ja tavoitettu päihtynyt lapsi vastustaa palautumista yksikköön ja ei itse suostu siirtymään autoon. Säädöksestä puuttuu edelleen auton välittömässä läheisyydessä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön mahdollisuus saattaa lapsi

autoon. Näissä tilanteissa lain tavoite jää saavuttamatta. Näihin tilanteisiin liittyen myös yhteistyötä poliisin kanssa tulisi säädellä tarkemmin lain tasolla.

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

Ehdotus tehostaa valvontaa, aluehallintovirastolle tulee mahdollisuus valvoa tehokkaasti eri yksiköiden toimintaa. Käytännössä kahden viikon välein ilmoittaminen aluehallintovirastolle koetaan liian tiiviinä.

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

Ehdotus tehostaa valvontaa, aluehallintovirastolle tulee mahdollisuus valvoa tehokkaasti eri yksiköiden toimintaa. Käytännössä kuukausittain ilmoittaminen aluehallintovirastolle koetaan liian tiiviinä. Varmistettava lainsäädännöllä myös aluehallintoviraston tosiasiallinen mahdollisuus toteuttaa valvontaa resurssien näkökulmasta. Rajoitustoimenpiteet voivat kohdistua pieneen joukkoon tai yhteen lapseen tai esim. sijoituksen alkuvaiheeseen.

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Vuoden valmistautuminen jälkihuoltoon nähdään hyvänä. Lapsen ja nuoren jälkihuollon erottaminen on hyvä asia kohdennettujen tukitoimien toteuttamiseksi. Täsmennystä toivotaan perheen tuen määrittelyssä jälkihuollon aikana.

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

-

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

-

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

-

Ahonen Heli
Turun kaupunki / hyvinvointitoimiala